

Фінансова автономія як необхідна умова функціонування державних вищих навчальних закладів в Україні

Виноградня Віта Михайлівна

*Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди,
кафедра фінансів, банківської справи і страхування, кандидат економічних наук, доцент, Україна*

Анотація. У статті здійснено аналіз основних напрямів формування фінансової автономії вищих навчальних закладів. Визначено альтернативні джерела фінансування вищих навчальних закладів України в умовах недостатності бюджетного фінансування. Встановлено, що правильна організація фінансової структури та розширення напрямків залучення коштів вищими навчальними закладами сприятиме підвищенню їхньої конкурентоспроможності.

Ключові слова: фінансова автономія; фінансові ресурси вищого навчального закладу; бюджетування вищого навчального закладу; ендавмент.

УДК 378.014.543.1(477)

JEL Classification: H52, I22

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.16-4>

Вступ

Зміни, що відбуваються в національних пріоритетах суспільного розвитку, перехід до економіки знань і входження України до європейського освітнього простору, призвели до зростання значущості вищої освіти, ускладнення умов функціонування вищих навчальних закладів.

Необхідною умовою для успішної діяльності вищого навчального закладу в сучасних умовах є надання їм можливості самостійного прийняття рішень, які зможуть сприяти їх адаптації до зовнішнього середовища та підвищити конкурентоспроможність на ринку освітніх послуг. Фінансова автономія є одним з важливих пріоритетів розвитку сучасних вищих навчальних закладів, оскільки надає можливість самостійного прийняття рішень щодо отримання та розподілу фінансових ресурсів, що безпосередньо впливає на перспективи розвитку вищої освіти в цілому.

Дослідженню питань щодо фінансової автономії вищів присвячено праці В. Новікова, Т. Оболенської, Л. Шевченко [16-17] та інших вітчизняних вчених. Однак на сучасному етапі дана тематика потребує постійного аналізу та удосконалення.

Метою дослідження є аналізі процесів, пов'язаних із забезпеченням фінансової автономії вищого навчального закладу на сучасному етапі.

Результати дослідження

Вагомим кроком для повноцінного функціонування вищих навчальних закладів є надання їм автономії, що забезпечуватиме постійну адаптацію систем вищої освіти і наукових досліджень до нових потреб суспільства та національного господарства.

Лісабонською декларацією 2007 р. визначено чотири види автономії вищого навчального закладу: 1) академічна автономія, що передбачає здатність приймати рішення про навчальні плани, програми, дослідження; 2) організаційна автономія, котра надає можливість незалежно формувати структуру університету; 3) кадрова автономія, яка відповідає за рішення, щодо прийняття на роботу персоналу, виплату заробітної плати, просування по службі; 4) фінансова автономія – прийняття рішень щодо отримання та розподілу фінансових ресурсів [18].

Фінансова автономія визначається кількома параметрами:

1. Тривалість циклу державного фінансування. Чим рідше держава або контролюючий орган визначає обсяг фінансування, тим більше свободи має університет у формуванні свого бюджету, і, відповідно, тим більш довгострокову стратегію може визначати для себе.

2. Тип державного фінансування – можливість самостійно визначати статті витрат.
3. Можливість зберігати прибуток.
4. Право власності на будівлі.
5. Можливість встановлювати розмір плати за навчання.

Фінансова автономія призводить до того, що університети змушені працювати над диверсифікацією джерел надходжень коштів [14]. Фінансова автономія у вишах полягає в само-

стійному використанні ними тих коштів, які вони акумулюють, використовуючи власні форми ефективного управління ресурсами.

Джерелами фінансування витрат на підготовку кадрів в Україні є кошти державного і місцевих бюджетів, галузевих міністерств, відомств, організацій, кошти фізичних та юридичних осіб. Для оцінки стану фінансування вишів варто проаналізувати джерела їх фінансування (табл. 1).

Таблиця 1 – Чисельність студентів вищих навчальних закладів України III–IV рівнів акредитації за джерелами фінансування навчання в 2011-2015 рр.

Показники	Навчальні роки			
	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Кількість студентів, усього осіб	1954789	1824906	1723685	1437955
у тому числі навчаються за рахунок:				
- державного бюджету	777379	767596	750434	663194
- місцевих бюджетів	18372	18379	18815	12201
- центральних органів виконавчої влади, юридичних осіб	8886	6519	7870	10223
- фізичних осіб	1150152	1032412	946566	752337
Частка студентів (%), які навчалися за рахунок:				
- державного бюджету	39,8	42,1	43,5	46,1
- місцевих бюджетів	0,9	1,0	1,1	0,9
- центральних органів виконавчої влади, юридичних осіб	0,5	0,3	0,5	0,7
- фізичних осіб	58,8	56,6	54,9	52,3

Джерело: [9]

Як свідчать дані табл. 1 більшу частку прийнятих складають особи, яких зараховано на навчання на контрактній основі. Разом з тим, цей показник має тенденцію до зниження, за останні роки він знизився на 6,5 в. п.

Значна частина плати за навчання студентів надходить до державних та комунальних вишів III-IV рівнів акредитації, 83,3 % в цілому. Невелика частина коштів дістається приватному сектору 16,7 % (табл. 2).

За останні роки в Україні спостерігається зменшення кількості вишів та в наслідок демографічних процесів відбувається очевидне скорочення загальної чисельності студентів. (табл. 3).

Разом з тим, кількість вишів в Україні перевищує ряд країн, де кількість населення значно вища, що вимагає реструктуризації системи освіти і зосередження уваги на якості

підготовки фахівців. Варто також зазначити, що частка витрат на вищу освіту у 2013 р. становила 2,3 % ВВП практично на максимальному рівні, але вже у 2014 р. показник знизився до рівня 1,8 %. Кризовими були 2011 і 2014 рр., коли частка витрат на вищу освіту в структурі ВВП опускалася нижче 2 %. Така ситуація є об'єктивним відображенням загальноекономічної кризи в країні [8, с. 90–92].

Аналіз структури наповнення бюджетів вищих навчальних закладів дає змогу дійти висновку про залучення значної частки позабюджетних коштів. Це свідчить про посилення значущості позабюджетної діяльності в системі вищої школи в умовах недостатності бюджетного фінансування. Розширення джерел отримання позабюджетних коштів сприятиме зміцненню фінансової бази вишів, що, впливати на підвищення їх конкурентоспроможності.

Таблица 2 – Чисельність студентів вищих навчальних закладів України на початок 2013/14 н. р. за джерелами фінансування та формою власності

Показники	Вищі III-IV рівнів акредитації		
	Всього	Державні та комунальні вищі	Приватні вищі
Кількість студентів, усього осіб	1723685	1565385	158300
у тому числі навчаються за рахунок:			
- державного бюджету	750434	750286	148
- місцевих бюджетів	8815	18805	10
- центральних органів виконавчої влади, юридичних осіб	7870	7661	209
- фізичних осіб	946566	788633	157933
Частка студентів (%), які навчалися за рахунок:			
- державного бюджету	43,5	47,9	0,1
- місцевих бюджетів	1,1	1,2	0,0
- центральних органів виконавчої влади, юридичних осіб	0,5	0,5	0,1
- фізичних осіб	54,9	50,4	99,8
Питома вага студентів (%), які навчаються за кошти державного та місцевого бюджетів за формами власності вищих навчальних закладів	100	100	0,0
Питома вага студентів (%), які навчаються за кошти фізичних осіб за формами власності вищих навчальних закладів	100	83,3	16,7

Джерело: [7]

Таблица 3 – Показники освітньої діяльності в Україні в 2010-2015 рр.

Показники	Навчальні роки				
	2010/2011	2011/2012	2012/2013	2013/2014	2014/2015
Вищі навчальні заклади III-IV рівня акредитації, всього	330	326	316	309	277
- у т. ч. державної та комунальної власності	231	227	220	218	197
- приватної власності	99	99	96	91	80
Кількість студентів у вишах III-IV рівня акредитації на 10 тис. населення	476	439	410	389	335

Джерело: [9]

В Україні в сучасних умовах нормативно-правова та законодавча база є єдиною для приватних і державних вищих навчальних закладів. Однак, в умовах конкурентного середовища, приватні вищі впродовж багатьох років мали деякі переваги перед державними в питаннях бюджетування, вибору форм і видів фінансових відносин, встановлення вартості навчання.

Функціонування вищих навчальних закладів в сучасних умовах обумовлює основні системоутворюючі ознаки, до яких відносяться ав-

тономність та орієнтація на доходи. Важливим для вищої освіти є також розумний баланс між державним регулюванням і автономією вишу та створення відповідно до ринкових умов фінансового механізму управління вищим навчальним закладом.

Важливим кроком на шляху до фінансової автономії вишів України стало прийняття в 2014 році Закону України «Про вищу освіту» [4], що надає право вишу встановлювати власні форми матеріального заохочення, розпоряджатися надходженнями, відкривати пото-

чні та депозитні рахунки в банках та інше. Тобто, приймати рішення щодо розподілу коштів та генерування доходів університетом, а не державою. При цьому збережеться зв'язок вищого навчального закладу з державою через виконувати держзамовлення на підготовку фахівців та реалізацію наукових проектів в рамках держпрограм. Вагомим кроком є також прийняття у 2015 році Кабінетом Міністрів України постанови № 719 [11]. Це значно розширило фінансову автономію для вишів України.

В багатьох європейських країнах фінансування вищої освіти здійснюється як студентами у вигляді плати за навчання так і бізнес-сектором через контракти на проведення науково-дослідних робіт, інформаційно-консультаційні послуги, контракти на професійне навчання, добротинні фонди та інше.

Вітчизняні бізнес-структури повинні бути зацікавлені в співпраці з вищими навчальними закладами та здійснювати інвестиції в освіту та науку, що є однією з найприбутковіших сфер вкладення капіталу та забезпечує швидке зростання доходів і конкурентоспроможність створюваних товарів. Бізнес вкладаючи гроші в розвиток вищого навчального закладу залучає тим самим висококласний професорсько-викладацький склад, який займається дослідженнями і створює нові інноваційні продукти.

Згідно нового Закону «Про вищу освіту» виші мають право засновувати сталий фонд або ендавмент (endowment) вищого навчального закладу та розпоряджатися доходами від його використання відповідно до умов функціонування сталого фонду, а також отримувати майно, кошти і матеріальні цінності, зокрема будинки, споруди, обладнання, транспортні засоби, від державних органів, органів місцевого самоврядування, юридичних і фізичних осіб, у тому числі як благодійну допомогу [4].

Важливий досвід створення ендавмент-фондів накопичили американські та британські університети. Нинішні розміри провідних університетських ендавмент-фондів є достатньо значними (табл. 4).

Ендавмент-фонди працюють за принципом цільового капіталу, що є недоторканим і інвестується в акції, нерухомість, пайові фонди або розміщується на банківських депозитах з метою отримання регулярного довгостроко-

вого доходу. Даний підхід дозволяє постійно нарощувати активи фонду, що розширює його фінансові можливості.

Таблиця 4 – Обсяги найбільших endowment-фондів у світі у 2014 році

Університет	Розмір, тис. дол. США
Harvard University	35 883 691
University of Texas System	25 425 922
Yale University	23 900 000
Stanford University	21 446 006
Princeton University	20 995 518
Massachusetts Institute of Technology	12 425 131

Джерело: [19]

При цьому основними статтями витрат ендавмент-фондів є: фінансова допомога студентам, спонсорування окремих кафедр, виділення додаткових коштів і стипендій для викладачів та дослідників, дослідження та наукові інновації, публічні послуги, спортивні заходи та інше.

Ефективне управління активами ендавмент-фонд забезпечує власне зростання за рахунок інвестиційного прибутку. Для прикладу, ендавмент-фонд Гарварду в 2014 році отримав інвестиційний прибуток близько \$4,3 млрд., з яких \$3,1 млрд. були реінвестовані в ендавмент. Значна кількість університетів за обраними правилами реінвестує більшість доходів від інвестиційної діяльності. Чим ефективніше фонд здійснює свою діяльність, тим більше донорів будуть мотивовані вкладати кошти саме в цей вид благодійності [13].

Для управління ендавмент-фондами зарубіжні університети формують спеціальні підрозділи з професійних фінансистів та інвестиційних аналітиків, створюють Наглядні ради, які розробляють політику інвестування та управління ризиками, визначають склад портфелю інвестицій та стратегії інвестування. Управління ендавментом або його частиною може доручатися також спеціальним компаніям з управління активами, що забезпечує диверсифікацію фондів та краще бачення ринкових можливостей [16].

На практиці ендавмент-фонди надають можливість довгострокового планування діяльності вищих навчальних закладів та підвищення їхньої фінансової стабільності в результаті збільшення частки гарантованого доходу.

У вітчизняних вишів також є досвід створення ендавмент-фондів. Так на базі Львівського інституту Університету банківської справи наприкінці 2014 року був створений ендавмент-фонд «Фонд розвитку банківської освіти та науки».

Метою Фонду є об'єднання випускників навчального закладу, накопичення недоторканого цільового капіталу, забезпечення фінансової стабільності університету, підтримка перспективних студентів, аспірантів і докторантів, об'єднання зусилля задля формування сприятливих умов для розвитку наукового і освітнього потенціалу української банківської системи.

За рік роботи ендавмент зібрав більше ста тисяч гривень пожертвувань, здебільшого від колишніх випускників університету [3, с. 104–105].

У 2012 році на базі Київського національного університету імені Тараса Шевченка розпочався процес формування ендавмент-фонду ІМВ – Благодійної організації «Фонд розвитку Інституту міжнародних відносин».

Фонд розвитку ІМВ наслідує у своїй фінансовій політиці принцип прозорості, що дає можливість інвесторам бути впевненими у їх цільовому використанні. Для забезпечення ефективної діяльності фонду було залучено Компанію з управління активами Dragon Capital, яка є провідною інвестиційною компанією України, що надає повний спектр інвестиційно-банківських та брокерських послуг для корпоративних та приватних клієнтів. Даною установою зареєстровано венчурний закритий пайовий інвестиційний фонд, єдиним інвестором якого є Фонд розвитку. Такий варіант надає найбільш ефективну структуру як з точки зору гнучкості інвестиційної стратегії, так і для контролю за інвестиційним процесом при цьому дохід від інвестування виплачується фонду у вигляді дивідендів [10].

Загалом, ендавмент-фонди є привабливим джерелом фінансування вишів, що призво-

дить до конкурентної боротьби серед них за спонсорські внески, а це в свою чергу сприяє захисту репутації вищого навчального закладу і, зокрема, підвищення якості освіти.

Вищим навчальним закладам України також надано право набуття, охорони та захисту прав вищих навчальних закладів та учасників освітнього процесу щодо результатів наукової, науково-технічної та інших видів діяльності забезпечуються відповідно до закону. Виші можуть розпоряджатися майновими правами інтелектуальної власності на об'єкти права інтелектуальної власності та здійснювати заходи з впровадження, включаючи трансфер технологій, об'єктів права інтелектуальної власності, майнові права на які вони набули. Однак, в сучасних умовах вітчизняні науковці в недостатній мірі можуть юридично захистити свою інтелектуальну власність чи організувати технологічний трансфер, що може сформувати значну частину доходів вищого навчального закладу.

При наданні високого рівня фінансової автономії деякі європейські університети мають також значні надходження від надання послуг. Послуги, які приносять дохід, включають надання приміщень й устаткування для проведення конференцій, житлових приміщень (в тому числі, студентських гуртожитків), забезпечення харчування, інформаційно-консультаційні послуги, комерційне використання результатів наукових досліджень.

В багатьох європейських університетах існує практика щодо запровадження заходів для підвищення внутрішньої ефективності та заходів з оптимізації затрат у співпраці з іншими навчальними закладами.

Заходи з підвищення внутрішньої ефективності: реструктуризація структурних підрозділів, що скорочує адміністративні витрати; централізація послуг; залучення послуг сторонніх організацій для непрофільних видів діяльності. Заходи з оптимізації затрат у співпраці з іншими навчальними закладами: обмін послугами з іншими університетами, обмін обладнанням з іншими університетами, обмін об'єктами нерухомості, державно-приватне партнерство [15, с. 39].

Надання вишу автономії на усіх рівнях, особливо на фінансовому, означає передати значну владу в руки керівництва університетів. Тому керівники вищих навчальних закладів

повинні постійно аналізувати нові виклики, що виникають у діяльності навчальних закладів.

Керівникам доведеться не тільки управляти колективом і службами, а й уважно стежити за своїми фінансами, вести переговори, судові справи, розширювати суспільні зв'язки, розробляти плани на найближче майбутнє, приймати комплексні рішення і домагатися їх виконання, підтримувати зв'язок з відповідними міністерствами і їх підприємствами і т. д. Вся ця діяльність пред'являє до керівника нові вимоги [2].

Зазначимо, що на відміну від західних освітніх систем, де керівник вишу може не мати наукового ступеня і вченого звання, адже передусім він є професійним менеджером, національна освітня система в цілому неявно підтримує академічність. Вважається, що керівники вишу обов'язково повинні мати науковий ступінь і бути викладачами-практиками, а також брати участь у наукових дослідженнях.

Важливою умовою для діяльності вищого навчального закладу при наданні фінансової автономії є оприлюднення напрямів формування та використання фінансових ресурсів, а також постійний контроль їх фінансової діяльності з боку відповідних органів державної влади та засобів масової інформації.

Вагомим для діяльності вишу є також правильна організація фінансової структури.

Фінансова структура вищого навчального закладу має реорганізовуватися відповідно до: стратегічних цілей та організаційної структури; технологічної структури основної діяльності; розподілу видів основної та допоміжної діяльності за структурними ланками; вимог зовнішнього середовища; розподілу функцій управління згідно з його структурними ланками; схеми розподілу фінансових ресурсів навчального закладу у його структурі.

Необхідним є підвищення фінансової самостійності підрозділів вишів та регламентація і контроль за поточними витратами [3, с. 104–105]

Для успішного функціонування в конкурентному середовищі вищому навчальному закладу необхідні такі інструменти фінансової політики, які дають змогу раціонально вико-

ристовувати його ресурсний потенціал, оптимізувати фінансові витрати за одночасного поліпшення якості освіти. Ефективна реалізація фінансової політики вищого навчального закладу залежить від прийняття стратегічних та оперативних рішень у його функціональній і фінансово-господарській діяльності, що в кінцевому підсумку зводиться до управління платежами.

Важливим для діяльності вишу є організація процесу бюджетування. Грамотно поставлене бюджетування у вищому навчальному закладі дозволить оптимізувати обмежені ресурси бюджету, підвищити результативність його функціонування і якість наданих послуг, виявити і проконтролювати фінансові потоки організації та їх підрозділів [4].

Бюджетування у вишах необхідно здійснювати для управління фінансовими потоками. Часто розглядають бюджетування згідно із центрами відповідальності в організаційній структурі навчального закладу. Якісна характеристика типів центрів фінансової відповідальності повинна бути розподілена таким чином: ректорат уповноважений здійснювати безпосередній вплив на доходи, витрати й ефективність діяльності навчального закладу та приймати рішення щодо капіталовкладень; факультети несуть відповідальність за процес реалізації послуг та їх адміністративне забезпечення; кафедри відповідають за забезпечення найкращого рівня послуг в межах виділеного бюджету, таким чином впливаючи на витрати при здійсненні основної освітньої діяльності; адміністративні й господарчі підрозділи в рамках освітньої діяльності відповідають за витрати.

Автономізація вишів не означає їх повну незалежність від держави: у більшості країн ОЕСР держави фінансують до 70 % усіх обсягів бюджетів університетів, що є основним важелем впливу держави на процеси перетворень в університетах та основним інструментом досягнення позитивних результатів в освітній сфері [17].

Гострою проблемою сучасної вищої освіти є неефективне використання бюджетних коштів для забезпечення високої якості освітніх послуг. Рівень бюджетного фінансування освітньої сфери позбавлений інвестиційного характеру, не забезпечує надійного розвитку та модернізації освіти. Держава повинна

створити належні умови для ефективної діяльності навчального закладу, максимально зосередити бюджетні ресурси на пріоритетних напрямках розвитку освіти [12, с. 139]

В країнах ЄС державне фінансування залишається найбільш важливим джерелом фінансування для багатьох університетів через такі форми як блокові гранти, цільове фінансування, проектне фінансування та контракти. Блоковий грант визначається як фінансовий грант, який покриває декілька категорій витрат (такі як викладання, поточні експлуатаційні витрати та науково-дослідна діяльність). У такій системі університети в основному відповідальні за внутрішній розподіл коштів залежно від потреб закладу.

Розмір блокових грантів може обчислюватися по-різному, на основі даних за попередній період, елементів витрат (кількість студентів, кількість співробітників, площа приміщень, тощо) або елементів здобутків (рівень успішності, публікації, контракти на проведення науково-дослідних робіт). Одна з загальнопоширених систем передбачає обчислення розміру блокових грантів на основі поєднання обох чинників

Цільове фінансування передбачає перерозподіл коштів з блокового гранту на конкретні лінії фінансування.

Додаткові кошти можуть бути отримані завдяки проектному фінансуванню – в більшості випадків виділення коштів здійснюється на конкурсній основі. В умовах, коли обсяг блокових грантів скорочується, такий конкурс стає для університетів надзвичайно актуальним джерелом доходів – показник їх успішності у такому конкурсі може бути включений до критеріїв, що використовуються у формулі фінансування блокового гранту [15, с. 29–32]

Для прикладу, можна зазначити, що фінансування вищої освіти з державного бюджету в Норвегії здійснюється у формі грантів, які використовуються на фінансування поточної роботи вишів і капітальні витрати. Гранти для вищих навчальних закладів визначаються на основі кількості студентів. Фінансова підтримка студентів здійснюється на основі стипендій та освітніх кредитів Державного банку. Система фінансування вищої освіти у Швеції заснована на укладанні контрактів

між урядом та закладом, де у загальному вигляді обумовлюються стратегічні трьохрічні плани для навчальних закладів. В контрактах обов'язково вказуються наступні дані: кількість випускників, що повинен випустити університет; загальна кількість студентів, перерахована на студентів денної форми навчання; сфери навчання, в яких кількість студентів буде збільшуватись або зменшуватись; навчальні програми, в яких треба збільшити частину чоловіків або жінок; підготовка і подання звіту щороку та можливий перегляд договору з огляду на результати виконання [6].

Тому вищі навчальні заклади зарубіжних країн дедалі більше уваги приділяють результативності показників своєї діяльності, що відображають обсяг фінансового забезпечення держави: частка студентів, які отримали після встановленого терміну диплом бакалавра чи магістра, до загального контингенту; частка студентів, які отримали роботу після закінчення вишу, до загальної кількості випускників; зв'язки закладу із міжнародними організаціями тощо.

Висновки

За результатами виконаного дослідження можна зробити висновки, що основними напрямками фінансової автономії вищих навчальних закладів у сучасних умовах є зняття обмежень щодо управління активами; створення ендавмент-фондів та комерціалізація наукових досліджень вишів; правильна організація фінансової структури; розширення видів надання платних послуг вищих навчальних закладів; підвищення ролі фінансового менеджменту у закладів та компетентність керівника вишу в управлінні фінансами та інше.

Досвід розвитку ендавмент-фондів зарубіжних навчальних закладів вказує на те, що вони є значним джерелом фінансування. Однак до основних стримуючих чинників розвитку ендавменту в Україні є відсутність вільних коштів для благодійництва, відсутність державних програм заохочення благодійників в даному напрямку, недовіра до можливих шляхів розміщення коштів та інше.

Вітчизняні науковці повинні також повинні інтенсивно захищати права своєї інтелектуальної власності та організовувати технологічні трансфери, що може сформувати значну частину доходів вишу.

В цілому фінансова автономія сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів

вищими навчальними закладами через підвищення їх фінансової відповідальності.

В сучасних умовах також виникає необхідність зміни державного фінансування в Україні, наприклад на основі блочних грантів.

Список інформаційних джерел

1. В Університеті банківської справи відкрили аудиторію імені Володимира Стельмаха. *Galinfo*. Дата оновлення 04.12.2015. URL: http://galinfo.com.ua/news/v_universyteti_bankivskoi_spravy_vidkryly_audytoryyu_imeni_volodymyra_stelmaha_213441.html (дата звернення 02.10.2016).
2. Галаган А. И. Проблемы государственного контроля и автономии вузов в России и некоторых зарубежных странах. *Міжнародний фонд досліджень освітньої політики*. URL: http://www.edupolicy.org.ua/files/Probl_gos_kontrolja.pdf (дата звернення 02.10.2016).
3. Економіка вищої освіти України: тенденції та механізм розвитку / [за заг. ред. В. П. Андрущенка]. Київ : Педагогічна преса, 2006. 280 с.
4. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. *Верховна Рада України : офіційний веб-портал*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення 02.10.2016).
5. Зверяков М. І. Методика впровадження системи бюджетування у вищих навчальних закладах. *Рада ректорів Одеського регіону : інформаційний сайт*. Дата оновлення 21.06.2013. URL: <http://rectors.odessa.ua/ua/uploads/rishenny-rady2/dokla-na-zsr.doc> (дата звернення 02.10.2016).
6. Малік Є. О., Білінець М. Ю. Фінансування вищої освіти: сучасні тенденції та зарубіжний досвід. *Ефективна економіка*. 2014. № 8. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3259> (дата звернення 02.10.2016).
7. Моніторинг інтеграції української системи вищої освіти в Європейський простір вищої освіти та наукового дослідження: моніторингове дослідження / Міжнародний Фонд досліджень освітньої політики ; за заг. ред. Т. В. Фінікова, О. І. Шарова. Київ : Таксон, 2014. 144 с.
8. Моргулець О. Б. Сучасний стан та тенденції розвитку діяльності ВНЗ України. *Вісник Житомирського національного технологічного університету*. 2015. № 3. С. 90–92.
9. Статистичний щорічник України за 2015 рік / за ред. І. М. Жук. Київ : Державна служба статистики України, 2016. 575 с.
10. Фонд розвитку інституту міжнародних відносин. URL: <http://iirfund.org> (дата звернення 02.10.2016).
11. Питання власних надходжень державних і комунальних вищих навчальних закладів, наукових установ та закладів культури : постанова Кабінету Міністрів України 2 вересня 2015 р. № 719. *Верховна Рада України : офіційний веб-портал*. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-2015-п> (дата звернення 02.10.2016).
12. Ревак І. О. Вища освіта в структурі інтелектуального потенціалу України: стан і перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2014. № 4. С. 133–139.
13. Рябков К., Покідіна В. Ендавмент у вищій освіті: світова практика і українське сьогодні. *CASE Україна*. Дата оновлення 20.11.2015. URL: http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf (дата звернення 02.10.2015).
14. Світящук І. Від прозорості до автономії. *Центр дослідження суспільства*. Дата оновлення 10.11.2014. URL: <http://archive.li/eVBB0> (дата звернення 02.05.2016).
15. Естерманн Т., Прюво І. Фінансово стійкі університети II. Диверсифікація джерел надходжень європейських університетів. Брюсель : Асоціація Європейських Університетів, 2011. 103 с.

16. Шевченко Л. С. Ендавмент-фонди в інвестиційній стратегії зарубіжних університетів. *Україна: аспекти праці*. 2015. № 1. С. 8–16.
17. Шевченко Л. С. Фінансова автономія університету: світовий досвід для України. *Право та інновації*. 2015. № 1. С. 19–23.
18. The Lisbon Declaration. Europe's Universities Beyond 2010: Diversity With A Common Purpose. *Academic Information Centre*. URL: http://www.aic.lv/bologna/Bologna/London_conf/Lisbon_declaration.pdf (viewed 02.10.2016).
19. 2015 NACUBO-commonfund endowment study sponsors. *NACUBO*. URL: http://www.nacubo.org/Research/NACUBO-Commonfund_Study_of_Endowments.html (viewed 02.10.2016).

© В. М. Виноградня

Стаття отримана 07.11.2016, прийнята 18.11.2016, оприлюднена online 19.11.2016

Financial Autonomy as a Necessary Condition for the Functioning of Public Institutions of Higher Education in Ukraine

Vynogradnya Vita

*Hryhoriy Skovoroda State Pedagogical University of Pereyaslav-Khmelnysky,
Department of Finance, Banking and Insurance, PhD in Economics, Associate Professor, Ukraine*

Abstract. The article analyzes the main directions of development of financial autonomy of universities. The alternative sources of funding universities in terms of the lack of funding are determined. It has been found out that the proper organization of financial structure and expansion of the areas of fundraising by universities contributes to their competitiveness.

Keywords: financial autonomy; university financial resources; budgeting; universities; endowments.

UDC 378.014.543.1(477)

JEL Classification: H52, I22

DOI: <http://dx.doi.org/10.22178/pos.16-4>

References

1. Galinfo. (2015, December 04). *V Universyteti bankivskoi spravy vidkryly audytoriiu imeni Volodymyra Stelmakha* [The University opened a banking audience of Vladimir Stelmakh]. Retrieved from http://galinfo.com.ua/news/v_universyteti_bankivskoi_spravy_vidkryly_audytoriyu_imeni_volodymyra_stelmaha_213441.html (in Ukrainian).
2. Halahan, A. Y. (2016). *Problemy gosudarstvennogo kontrolja i avtonomii vuzov v Rossii i nekotoryh zarubezhnyh stranah* [Problems of state control and the autonomy of higher education institutions in Russia and some foreign countries]. Retrieved from http://www.edupolicy.org.ua/files/Probl_gos_kontrolja.pdf (in Russian).
3. Andrushchenko, V. P. (Ed.). (2006). *Ekonomika vyshchoi osvity Ukrainy: tendentsii ta mekhanizm rozvytku* [Economics of Higher Education of Ukraine: Trends and development mechanism]. Kyiv: Pedahohichna presa (in Ukrainian).
4. *Pro vyshchu osvitu* [About Higher Education] (Ukraine) 1 July 2014, No 1556-VII. Retrieved October 2, 2016, from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).

5. Zvieriakov, M. I. (2016, June 21). *Metodyka vprovadzhenia systemy biudzhetuvannia u vyshchykh navchalnykh zakladakh* [Methods of introduction of budgeting in higher education]. Retrieved from <http://rectors.odessa.ua/ua/uploads/rishenny-rady2/dokla-na-zsr.doc> (in Ukrainian).
6. Malik, Ie. O., & Bilinets, M. Iu. (2014). *Finansuvannia vyshchoi osvity: suchasni tendentsii ta zarubizhnyi dosvid* [Funding of higher education: current trends and international experience]. *Efektivna ekonomika*, 8. Retrieved from <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3259> (in Ukrainian).
7. Finikov, T. V., & Sharova, O. I. (2014). *Monitorynh intehtratsii ukrainskoi systemy vyshchoi osvity v Yevropeyskyi prostir vyshchoi osvity ta naukovoho doslidzhennia: monitorynhove doslidzhennia* [Monitoring the integration of Ukrainian higher education in the European higher education and scientific research: monitoring research]. Kyiv: Takson (in Ukrainian).
8. Morhulets, O. B. (2015). *Suchasnyi stan ta tendentsii rozvytku diialnosti VNZ Ukrainy* [The current state and trends of the development of universities in Ukraine]. *Visnyk Zhytomyrskoho natsionalnoho tekhnolohichnoho universytetu*, 3, 90–92.
9. Zhuk, I. M. (Ed.). (2016). *Statystychnyi shchorichnyk Ukrainy za 2015 rik* [Statistical Yearbook of Ukraine for 2015]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy (in Ukrainian).
10. Fond rozvytku instytutu mizhnarodnykh vidnosyn [Foundation of the Institute of International Relations]. Retrieved from <http://iirfund.org> (in Ukrainian).
11. *Pytannia vlasnykh nadkhodzhen derzhavnykh i komunalnykh vyshchykh navchalnykh zakladiv, naukovykh ustanov ta zakladiv kultury* [The issue of own revenues state and communal institutions of higher education, scientific and cultural institutions] (Ukraine) 2 September 2015, No 719. Retrieved October 2, 2016, from <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/719-2015-p> (in Ukrainian).
12. Revak, I. O. (2014). *Vyshcha osvita v strukturi intelektualnoho potentsialu Ukrainy: stan i perspektyvy rozvytku* [Higher Education within the Structure of Intellectual Assets of Ukraine: the Current Status and Development Prospects]. *Problemy ekonomiky*, 4, 133–139 (in Ukrainian).
13. Riabkov, K., & Pokidina, V. (2015, November 11). *Endavment u vyshchii osviti: svitova praktyka i ukrainske sohodennia* [Endowment in higher education: Ukrainian and world practice today]. Retrieved from http://www.case-ukraine.com.ua/wp-content/uploads/2016/03/endowment_report_2015-11-20-final1.pdf (in Ukrainian).
14. Svitiaschuk, I. (2014). *Vid prozorosti do avtonomii* [From transparency to autonomy]. Retrieved from <http://archive.li/eVBB0> (in Ukrainian).
15. Estermann, T., & Priuvo, I. (2011). *Finansovo stiiki universytety II. Dyversyfikatsiia dzherel nadkhodzhen yevropeyskykh universytetiv* [Financially stable universities II. Diversifying sources of European universities]. Brussels: Asotsiatsiia Yevropeyskykh Universytetiv (in Ukrainian).
16. Shevchenko, L. S. (2015). *Endavment-fondy v investytsiinii stratehii zarubizhnykh universytetiv* [Endowment funds in the investment strategy of foreign universities]. *Ukraina: aspekty pratsi*, 1, 8–16 (in Ukrainian).
17. Shevchenko, L. S. (2015). *Finansova avtonomiia universytetu: svitovi dosvid dlia Ukrainy* [Financial autonomy of university: world experience for Ukraine]. *Pravo ta innovatsii*, 1, 19–23 (in Ukrainian).
18. Academic Information Centre. (2016). *The Lisbon Declaration. Europe's Universities Beyond 2010: Diversity With A Common Purpose*. Retrieved from http://www.aic.lv/bologna/Bologna/London_conf/Lisbon_declaration.pdf
19. NACUBO. (2015). *2015 NACUBO-commonfund endowment study sponsors*. Retrieved from http://www.nacubo.org/Research/NACUBO-Commonfund_Study_of_Endowments.html

© V. Vynogradnya

Received 2016-11-07, Accepted 2016-11-18, Published online 2016-11-19